

Het achterlijf van de mannetjes van beide soorten is op de eerste twee segmenten lang geel-bruin behaard, op de laatste bruinzwart. Beschouwt men een aantal exemplaren van beide soorten, dan valt het op, dat bij *tuberculata*, te beginnen met het derde segment, deze beharing op de laatste segmenten nog veel donkerder is dan bij *longicornis*, bijna zwart. De scheiding tusschen beide kleuren valt dan ook veel meer in het oog dan dit bij *longicornis* het geval is. Schmiedeknecht noemt dit kenmerk niet in zijn tabel, doch het is mij toch vrij constant gebleken.

Ook de wijfjes vertoonen naast de bestippeling nog wel eenige kleine verschillen. In de eerste plaats zijn die van *tuberculata* iets kleiner dan de *longicornis* wijfjes (*longicornis* is 14 tot 16 m.M. lang, *tuberculata* 13 tot 15 m.M.)

Doch ook de beharing van het achterlijf is verschillend. De zijvlekken op het tweede en derde segment, welke bij *longicornis* slechts heel klein zijn, zijn bij *tuberculata* op het tweede, maar vooral op het derde segment veel grooter, de tusschenruimte is ongeveer evengroot als de vlekken zelf. Verder is de band op het vierde segment, die bij *longicornis* niet geheel doorloopt, bij *tuberculata* volledig.

De meer verspreide bestippeling op den thorax van laatstgenoemde soort blijft evenwel het gemakkelijkste kenmerk en is met een eenvoudige loupe bij het levende dier heel goed waar te nemen. Om gegevens over het voorkomen van *tuberculata* te verzamelen, is het dan ook niet noodig, om een groot aantal exemplaren te doden, doch kan men den dieren de vrijheid weer hergeven.

En het is wel gewenscht, eens speciaal op deze minder bekende hoornbij te letten, want het zou niet te verwonderen zijn, wanneer de aanwezigheid van dit dier ook nog op meer plaatsen in ons land zou worden vastgesteld; aan de hand van bovengenoemde kenmerken is het niet moeilijk dit eens na te gaan.

J. P. VAN LITH.

DE SCHEELHOEK.

EEN ONBEKEND VOGELTERREIN IN 'T HARINGVLIET.

Waar het eiland Goeree en Overflakkee op z'n smalst is en de kustlijn een uitholling naar 't Zuiden vertoont, ligt in het Haringvliet, slechts door een brede vaargeul van het eiland gescheiden, een Plaat van grote afmeting, de Scheelhoek genaamd.

Is het niet verwonderlijk, dat deze Plaat, waar reeds sinds dertig jaar vegetatie op schijnt voor te komen en waar talloze vogels een veilig rustpunt vinden, zich tot nu toe de belangstelling der natuurvrienden heeft moeten ontzeggen?

Klaarblijkelijk heeft de afgezonderde ligging, die een bezoek omslachtig en tijdrovend maakt, de Plaat vooralsnog tot onbekendheid gedoemd. Dagen verlopen zonder dat er zich een menselijk wezen vertoont. Slechts in de jachtijd wordt de stilte er zo nu en dan verbroken door 't geknal der geweren en 't geroep der jagers. Overigens heerst op deze laagbegrone, ongerepte uitgestrektheid een ongekende rust, die zich op eigenaardige wijze in de stemming van den zeldzamen bezoeker voortplant.

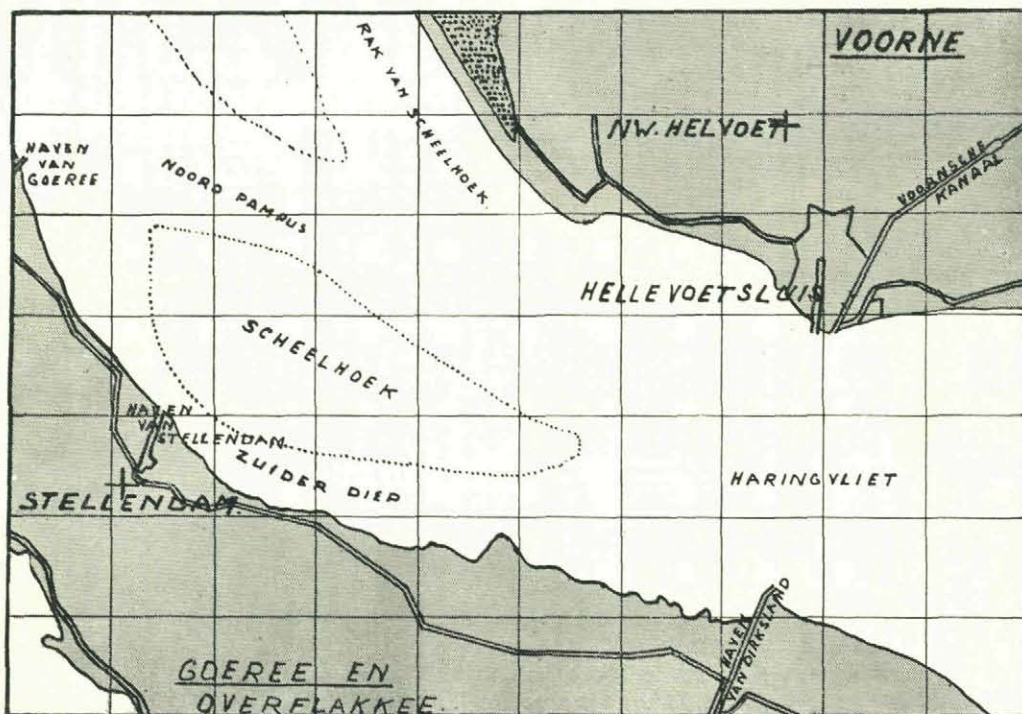
Aldus veilig gelegen buiten de menselijke sfeer vormt de Plaat gedurende het gehele jaar een prachtig toevluchtsoord voor een grote verscheidenheid van vogels. Moge zij zich als zodanig in de toekomst weten te handhaven!

Geografie.

De Plaat, die zich langs Goeree en Overflakkee uitstrekt als een grote, langwerpige lap van ongeveer 200 ha (zie kaartje) wordt hiervan slechts gescheiden door een vrij brede doch ondiepe arm van 't Goereese Gat, het Zuiderdiep.

Zij komt nog slechts zelden — bij hoge springvloed — geheel onder water te staan.

Aan de Noordzijde, de kant van het open water, hebben zich lage duintjes gevormd, die 's winters echter grotendeels wegspoelen. Achter de duintjes ligt een zanderige strook, welke geleidelijk doch vrij spoedig in een grote uitgestrektheid klei en slib overgaat. Aan de kant van Goeree en Overflakkee bestaat de Plaat dus uit echt gorsland. Enige geulen doorsnijden dit slibgedeelte van de Plaat en zorgen aldus voor een natuurlijke afwatering (zie foto's). De grote geul vormt voor den bezoeker een onneembare hindernis. Zelfs met baggerlaarzen (die voor een wandeling op de Plaat een vereiste zijn) kan men de geul niet doorwaden en is men genoodzaakt haar in een grote boog te omzeilen. Hier en daar stuit men op een waterplasje of op kronkelige krekens, terwijl verspreid over de Plaat enige terpen zijn opgericht, waarin de jagers zich kunnen verschuilen. Overigens biedt het terrein weinig afwisseling.

Situatieschets van de Scheelhoek. Schaal 1 : 75.000.

Flora.

Op deze Plaat heeft zich geleidelijk aan, nu reeds sinds dertig jaar naar 't schijnt, een vrij uitgebreide flora ontwikkeld. Bij een bezoek aan de Plaat begin December van het vorig jaar heb ik mij speciaal met haar plantengroei bezig gehouden. Hoewel het seizoen hiervoor niet bepaald gunstig was, vielen de resultaten toch wel mee. Het zachte najaar had aan vele planten een lang verblijf boven de grond toegestaan. Ik trof er zelfs nog verscheidene zeeasters (*Aster Tripolium*) in volle, zij het dan ook verlate bloei. Welk een dankbaar gevoel bespringt je, als je in December zulke bloemen vindt! Wat hebben deze laatbloeiers veel meer waarde dan de overvloedige bloemen van zomer en najaar! En deze gele buisbloemen in haar brede omlijsting van paarsblauwe straalbloemen weten door haar betrekkelijke grootte en vrolijke kleuren de aandacht dadelijk op zich te trekken! Zij vormden tijdens ons bezoek de lichtpunten tussen de

overigens weinig luisterrijke vegetatie . . . Deze zeeasters nu (wie bedacht de haar onwaardige naam zulte?) komen in groot aantal op de Plaat voor. Men treft ze in 't gorsgedeelte, te zamen

Fig. 1. Een geul, die bij tijwisseling voor afwatering zorgt.

met *Carex extensa*, zoutmelde (*Suaeda maritima* Dum.), strandzoutgras (*Triglochin maritima*) en zeewegbree (*Plantago maritima*) tussen 't riet, dat grote uitgestrektheden van de Plaat bedekt, alsook verspreid met zeekraal (*Salicornia herbacea*) en lepelblad (*Cochlearia officinalis* L.) op 't verdere, minder slikkerige gedeelte, waar de grond drassig en geheel bedekt is met een laag grasje. Aan dit grasje vond ik geen voldoende aangrijpingspunt tot verdere kennismaking, omdat er geen bloeiende aar of de resten daarvan aanwezig waren. Voorlopig wil ik het voor *Glyceria* (*Puccinellia*) *maritima* laten doorgaan, waar het volgens zeer deskundige verklaring veel van moet hebben.

De lamsoor (*Statice limonium*) prijkte natuurlijk eveneens in groot aantal, met vaalgroene bladen en een dode, houtrige bloemstengel.

De honinggeur van de zeepostelein was reeds sinds maanden verwaaid. Van haar waren nog slechts stijve bosjes verdroogde en vergeelde skeletten overgebleven, meestal op 't hogere, zandige gedeelte, waar ook 't biestarwegras (*Triticum junceum* L.) te vinden is. Op de embryonale duintjes voert de helm een moeitevol en twijfelachtig bestaan.

Dit was ongeveer alles, wat ik op de wandeling vond. Misschien zal ik nog eens in staat zijn deze plantenlijst aan te vullen, wanneer ik in dit nieuwe jaar de bloemen van de Plaat ook in andere jaargetijden ter hand zal hebben genomen.

Volledigheidshalve wil ik nog melding maken van de aanwezigheid op de Plaat van Engels gras (*Armeria vulgaris*), dat volgens mededeling van den opzichter in opdracht van den pachter van de jacht aangeplant is als voedsel voor de ganzen.

Vogels.

Nu ik U aldus een summiere beschrijving van de Plaat met haar plantengroei gegeven heb, kom ik tot het voornaamste deel, het eigenlijke onderwerp, waar dit stukje voor geschreven wordt: de vogels.

Het waren de vogels, en wel speciaal de kluten, die ons tot een eerste bezoek aan de Plaat verlokten.

Op Voorne, het eiland waar mijn woonplaats ligt, is het tegenwoordig slecht gesteld met de kluten. In de jaargang '34-'35 van dit tijdschrift schreef L. van 't Sant in zijn artikel „De Broedvogels van Voorne's Natuurmonumenten” er reeds over, dat voor kluten en grote sterns bescherming en rust alleen niet voldoende zijn gebleken, daar

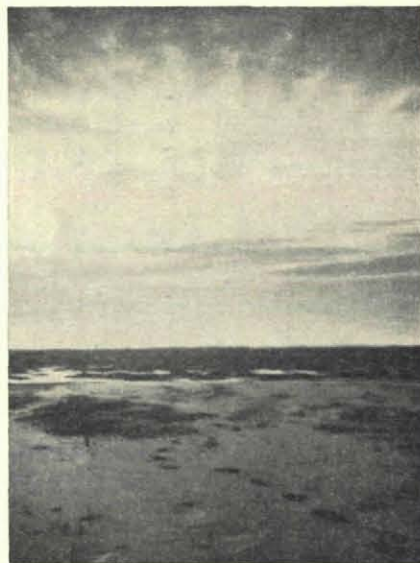

Fig. 2. Gezicht over de Plaat naar het Zuiden.

vogels geen plaats noch rust tot nestelen vinden tengevolge van de grote hoeveelheden broede kap- en zilvermeeuwen. Volgens opgave van den heer W. K. Steffen uit Hellevoetsluis is aantal broedende klutenparen op Voorne in de laatste jaren op schrikbarende wijze achtergegaan. Terwijl de heer Steffen in 1935 nog 15 nesten vond, verminderde dit in de daarop volgende zomers tot respectievelijk 10, en nest. Practisch gesproken broedt nu dus niet meer op Voorne. Het is daarom, dat wij vorige zomer naar Scheelhoek togen, teneinde kluten en nesten te zoeken, die Voorne niet meer bieden kon.

De Plaat heeft de kluit een broedenheid naar wens gevonden, te weten naar de vele paren, die wij er vinden. De vraag is echter, of zij op Voorne ook hier niet weer door de kapmeeuwen, die natuurlijk sterk verwoerdigd waren, verdrongen zullen worden. Het lijkt daarom geboden, op Voorne het aantal broedende kapmeeuwen beperkt te houden. Naast kluit en broedeuwen broeden er ook de dwerg-

gewone stern, de scholekster, wilde eenden, 't bontbekpleviersje, 't strandpleviersje, en enige kempheenen, bonte strandlopertjes en waterrallen.

De kiekendief heeft de Scheelhoek als veilige broedplaats ontdekt. Drie nesten hebben wij vorig jaar gemaakt. In December telden wij nog drie paren, waarvan wij door de grote afstand en het slechte licht de soort niet konden bepalen. Het schijnt echter wel vast te staan, dat het niet alleen bruine kiekendieven waren, doch dat er zich blauwe of asgrijs vogels tussen bevonden. De opzichter sprak van kiekendieven „bijna wit als een meeuw”, 't geen op de blauwe soort schijnt te wijzen.

Ook buiten de broedtijd biedt de Plaat voedsel en slaapgelegenheid aan talloze vogels. In de nazomer kan men er grote troepen lepelaars verrassen. Wulpen en bergeenden (nog in December, toen we ze al sinds maanden op Voorne hadden moeten missen!) komen er veelvuldig voor, terwijl er in

het eerst een geweldige trek van Noordelijke eenden (smienten, talingen), ganzen, snippen, goud- en zilverplevieren te constateeren valt. De ganzen overwinteren er gedeeltelijk. Waardig is de gewoonte van de bergeenden van Voorne om met hun jongen, waarschijnlijk dagen nadat deze zijn uitgebroed, uit de duinen naar het strand te trekken en dan over te gaan naar de Scheelhoek. De reden ligt mogelijk hierin, dat de slikkerige Plaat volop voedsel voor bergeenden biedt, dat op Voorne niet in die mate te vinden is, terwijl de grotere veiligheidsaantrekkelijkheid van de Scheelhoek wel zal verhogen.

Fig. 3. Zandige strook achter de duintjes.

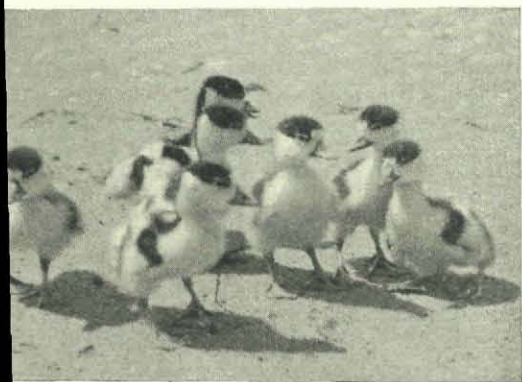

Foto Wim K. Steffen.

Fig. 4. Jonge Bergeenden.

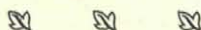
Het valt echter te betreuren, dat de bergeenden met hun jongen op het Voornse strand door combinaties van jonge mantel- en zilvermeeuwen opgewacht worden, die door een handige tactiek de oude bergeenden van hun kroost verwijderen, waarna de hulpeloze jongen gemakkelijk ten prooi vallen aan de meedogenloze rovers. Grote hoeveelheden bergeendjes, voltallige broedsels van één ouderpaar, vinden zó een vroegtijdige dood.

De heer Steffen was zo welwillend mij vele waardevolle gegevens omtrent de vogels op de Plaat te verschaffen. Zij zullen U een zo niet volledig, dan toch ongetwijfeld overtuigend beeld van de vogelrijkdom van de Scheelhoek hebben gegeven en U haar grote betekenis voor 't vogellevens hebben duidelijk gemaakt.

Als leek heb ik mij tot het schrijven van dit artikel laten verleiden, in de hoop enige belangstelling voor de Plaat te wekken, zodat zij ook in de toekomst als veilige broed- en pleisterplaats voor de vogels behouden zal blijven. Mogen allen, die de vogels een warm hart toedragen, hun beste krachten voor de Scheelhoek paraat houden!

Rockanje, Februari 1939.

A. G. PLATE-LICHTENBELT.

BOEKBESPREKING.

Dr. G. HOUTZAGERS en M. DE KONING: *De Boomsoorten*. Derde verbeterde druk. (Uitgave van de Nederlandsche Heidemaatschappij. 180 p.p., 28 platen met penteekeningen. Prijs f 1.25).

Een handig beknopt overzicht van in- en uitheemsche boomen en struiken, die van belang zijn voor boschbouw en wegbeplanting. Voor de vele „sierheesters” was hier geen plaats. Het is een uitmuntend boekje; iedere bladzijde getuigt van de groote kennis en ervaring der auteurs. Er is haast niets op aan te merken. De illustraties konden veel fraaier. De leek trekt even zijn wenkbrauwen op, wanneer hij op blz. 14, handelend over de fijnspaar, leest „Takkransen komen hier niet voor, omdat de zijknoppen niet op gelijke hoogte ontspringen en bovendien het langlot over zijn geheele lengte knoppen draagt”. Theorethisch is dit misschien juist. Maar de zijknoppen staan op het eind van het langlot zoo dicht opeen, dat er wel degelijk takkransen ontstaan, al zijn dat dan ook „wetenschappelijk” geen echte. Een klein beetje uitvoerigheid kon hier geen kwaad. Het gaat om het dierbare beeld van den Kerstboom.

JAC. P. TH.

Prof. Dr. KONRAD GUENTHER: *Het Leven der Insecten*. Uit het Duitsch vertaald door RINKE TOLMAN. (Uitgave N.V. Wereldbibliotheek. 239 p.p., 48 zwarte illustraties. Prijs geb. f 1.90)

Dit zou men kunnen noemen een algemeene insectenkunde. Drie hoofdstukken handelen over het ei en de ontwikkeling, het vierde geeft de bloembestuiving door insecten, dan volgen de bijenstaat en de wereld der mieren en termieten, slavernij, galvorming en het wezen der instincten. Rinke Tolman geeft een goed leesbare vertaling. De illustraties zijn niet fraai. De tekst is hier en daar wat onnauwkeurig en verouderd.

JAC. P. TH.

Dr. M. A. IJSELING: *Hoofdzaken der Biologie*. Deel II. Menschkunde. Deel I Leerboek der Plant- en Dierkunde. Deel III Gewervelde Dieren met medewerking van Dr. A. SCHEY-GROND. (Zutphen, Thieme & Co. Prijs f 1.75 + f 3.90 + f 2.65. 621 p.p., met 741 illustraties)

Dit werk wijkt in menig opzicht af van de gebruikelijke leerboeken voor Plant- en Dierkunde. „Het doel is, zooals Professor Boeke in een voordracht opmerkte, niet meer de kinderen zoo veel mogelijk planten en dieren te leren kennen, maar om ze iets te laten zien van de harmonie in de natuur en de majesteit van het leven”. Deze woorden uit de Voorrede geven duidelijk aan,